

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΤΡΙΤΗ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2024 – ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΞΙ (6)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

1. Λάθος

«ίνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίους»

2. Σωστό

«ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντρεφομένης»

3. Λάθος

«Ἀλέξανδρος δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον παρέσχεν. Οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ, τοῖς μὲν Ἑλλησιν ἡγεμονικῶς τοῖς δὲ βαρβάροις δεσποτικῶς χρώμενος.»

4. Σωστό

«οὓς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος»

5. Λάθος

«προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας, ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρουρὰν τὸ στρατόπεδον, συγγενεῖς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλοφύλους δὲ τοὺς πονηροὺς»

B1.

Ο Πλούταρχος ἦταν ενθουσιασμένος με την προσωπικότητα του Αλέξανδρου του Γ' της Μακεδονίας. Ἐξῆσε πολὺ αργότερα ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ υπερασπίστηκε με πάθος τὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητά του. **Για τοὺς σκοποὺς τοῦ ἔργου τοῦ ο Πλούταρχος συνδέει στοιχεῖα τῆς ουτοπικῆς κοσμόπολης ποὺ οραματίστηκε ὁ στωικός Ζήνωνας με τὴν πολιτικὴ τοῦ Αλέξανδρου, ἀποδίδοντας στὸν δεῦτερο χαρακτηριστικὰ φιλοσόφου. Παρουσιάζει τὸν Αλέξανδρο σαν νὰ ἔχει σχεδιάσει καὶ εφαρμόσει ἕνα πρόγραμμα πολιτισμικῆς ὁμογενοποίησης. Πάντως, ὁ νέος ἐλληνιστικὸς κόσμος ποὺ προέκυψε ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Αλεξάνδρου ἀνέδειξε καινούργιες ἀξίες, ποὺ ὑπονόμευσαν τὶς ἀξίες τῶν πόλεων-κρατῶν· καὶ στὸ ἠθικόπολιτικό ἐπίπεδο, ἡ ἠθικὴ τοῦ δασκάλου τοῦ Αλεξάνδρου, τοῦ Ἀριστοτέλη, ἀντιστοιχοῦσε στὴ μικρὴ κλίμακα μιᾶς πόλης καὶ ὄχι στὴν ἀναδυόμενη οἰκουμένη.** Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Αλέξανδρος δὲν ἀκολούθησε τὴ συμβουλή ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ δάσκαλός του νὰ συμπεριφέρεται ὡς ἡγέτης στους Ἑλληνας καὶ ὡς δεσπότης στους μὴ Ἑλληνας («τοῖς μὲν Ἑλλησιν ἡγεμονικῶς τοῖς δὲ βαρβάροις δεσποτικῶς χρώμενος») καὶ νὰ φροντίζει τοὺς πρώτους ὡς φίλους καὶ συγγενεῖς, ἐνῶ νὰ ἀντιμετωπίζει τοὺς δεύτερους ὡς ζῶα ἢ φυτὰ («καὶ τῶν μὲν ὡς φίλων καὶ οἰκείων ἐπιμελόμενος τοῖς δ' ὡς ζῴοις ἢ φυτοῖς προσφερόμενος»).

Ο Αλέξανδρος, λοιπόν, πρόβαλλε μιὰ ἰδεολογία ποὺ προωθοῦσε νέες ἀντιλήψεις καὶ ἀξίες, οἱ ὁποῖες βασιζόνταν στὴ νέα πραγματικότητα ποὺ δημιούργησε ἡ ἐκστρατεία

του. Οι παραδοσιακές ιδέες και αξίες των πόλεων-κρατών πλέον υπονομεύονταν από τη νέα πραγματικότητα και η πόλη-κράτος έχανε πια τη σημασία της ως πηγή και μέτρο των αξιών. Έτσι, πρόβαλε και επέβαλε σε όλους μια νέα αντίληψη για την πατρίδα. Σύμφωνα με αυτή, θα έπρεπε όλοι να θεωρούν ως πατρίδα τους την οικουμένη, και όχι μόνο την πόλη από την οποία προέρχονταν («πατρίδα μὲν τὴν οἰκουμένην») και ως ακρόπολη και φρουρά τους το στρατόπεδο («ἀκρόπολιν δὲ καὶ φρουρὰν τὸ στρατόπεδον»).

Για να κατανοήσουμε τη συσχέτιση των αντιλήψεων αυτών με τον στωικό κοσμοπολιτισμό, την οποία κάνει ο Πλούταρχος, πρέπει να λάβουμε υπόψη πως, ενώ «η αγάπη προς την πατρίδα συνεχίζει να θεωρείται βασικό» οι κυνικοί επαναπροσδιορίζουν τη σημασία του όρου. Καθώς το άτομο δεν προσδέεται ούτε περιορίζεται στην πόλη και τον τόπο του, ο όρος διευρύνεται, «για να συμπεριλάβει ολόκληρο τον κόσμο. Η αντίληψη ότι υπάρχει ουσιαστική και φυσική σύνδεση του καθενός με την ανθρωπότητα, η προτεραιότητα της ανθρώπινης ιδιότητας, είναι η βάση του στωικού κοσμοπολιτισμού»

Η πολιτική του Αλέξανδρου πρόβαλλε την πεποίθηση πως με την εκστρατεία και τις ενέργειες του εκπλήρωνε ένα θεϊκό σχέδιο («ἤκειν θεόθεν»), μια θεϊκή αποστολή για την επιβολή μιας οικουμενικής τάξης πραγμάτων («κοινὸς ἄρμωστής») και για τη συμφιλίωση όλων των λαών («διαλλακτὴς τῶν ὄλων»). Με άλλα λόγια, κατά τον Πλούταρχο, το όραμα του Αλέξανδρου ήταν να δημιουργήσει ένα οικουμενικό κράτος στο οποίο οι λαοί θα ζούσαν συμφιλιωμένοι. Οραματιζόταν ένα οικουμενικό κράτος στο οποίο όλοι οι λαοί θα ζούσαν ισότιμα και δε θα αισθάνονταν κάποιος ότι ήταν υποταγμένοι σε άλλους, πράγμα που θα γεννούσε εξεγέρσεις και συνωμοσίες από τη μία πλευρά αλλά και τιμωρητικές συμπεριφορές από την πλευρά του κατακτητή.

Για την επέκταση και τη σταθεροποίηση της κυριαρχίας του ο Αλέξανδρος επιδίωκε να εντάσσονται ειρηνικά στο κράτος του οι λαοί που συναντούσε κατά την εκστρατεία του, αλλά κατακτούσε με τη δύναμη των όπλων όσους δεν έπειθε να ενωθούν μαζί του χωρίς αντίσταση («οὓς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος»). Επιπλέον ενσωμάτωνε τους κατακτημένους λαούς στο κράτος του, εφαρμόζοντας ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης. Επιδίωξε να αναμείξει τους διαφορετικούς τρόπους ζωής, τα ήθη και τα έθιμα. Η ανάμειξη των διαφορετικών τρόπων ζωής αφορούσε ακόμα και τους τρόπους ένδυσης και διατροφής. Επίσης, στο πλαίσιο αυτό οι μεικτοί γάμοι που ενθάρρυνε ή οργάνωσε αποτέλεσαν ένα αποτελεσματικό μέσο για τη συμφιλίωση Ελλήνων και Περσών.

B2.

Τόσο στην *Πολιτεία* του Ζήνωνα όσο και στο απόσπασμα από το «*Τὰ εἰς ἑαυτόν*» του Μάρκου Αυρήλιου αναδεικνύεται η σημασία του να αποτελεί κάποιος μέρος ενός συνόλου που υπακούει στους νόμους της φύσης.

Ο Ζήνων είχε γράψει ένα έργο με τον τίτλο *Πολιτεία* που δεν σώθηκε. Όπως ο Πλάτων στη δική του *Πολιτεία*, με την οποία αναπόφευκτα θα συγκρινόταν οποιαδήποτε άλλη, ο Στωικός κάνει τη δική του, εναλλακτική, πολιτική πρόταση για την ιδανική πολιτεία, στο πλαίσιο όμως μιας εποχής που αλλάζει. Πρόκειται, ίσως, για μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, όπου η ιδιότητα του πολίτη είναι μία μόνο πτυχή της ηθικής προσωπικότητας. Ο Πλούταρχος για τους σκοπούς του δικού του έργου συνδέει στοιχεία της ουτοπικής στωικής πόλης με την πολιτική του Μ. Αλεξάνδρου, ο οποίος έχει χαρακτηριστικά φιλοσόφου και

κάνει έναν αναχρονισμό: η δράση του Ζήνωνα ξεκίνησε γύρω στο 300 π.Χ., 23 χρόνια μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου.

Ο Ζήνων στο πρώιμο αυτό έργο του πρόβαλλε το ιδεώδες του κοσμοπολιτισμού. Οραματίστηκε μια παγκόσμια πολιτεία (κοσμόπολη), στην οποία θα κυριαρχούσαν η αρετή και η ομόνοια. Όλοι οι κάτοικοι θα θεωρούνταν συνδημότες και συμπολίτες («ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν»), θα ζούσαν μαζί χωρίς έριδες και προβλήματα μεταξύ τους, τηρώντας τον νόμο της φύσης, ο οποίος φυσικά θα ήταν κοινός για όλους («νόμῳ κοινῷ συντρεφομένης»). Με άλλα λόγια, οραματίστηκε έναν κόσμο στον οποίο δε θα υπήρχαν πλέον ξεχωριστά κράτη, αλλά όλος ο κόσμος θα ήταν σαν μία μεγάλη πόλη, η οποία θα κυβερνιόταν σύμφωνα με τον (θεϊκό) νόμο της φύσης. Η πόλη αυτή θα ήταν οικουμενική, καθώς θα περιέκλειε όλα τα μέρη του κόσμου και θα περιελάμβανε όλους τους ανθρώπους, χωρίς να υφίστανται φυλετικές, θρησκευτικές, νομικές, πολιτικές και πολιτισμικές διακρίσεις μεταξύ τους. Ακόμη, δε θα υπήρχε η διάκριση των πολιτών της πόλης σε ελεύθερους και δούλους, επειδή η κοινωνία της θα ήταν ενιαία. Θα επικρατούσε ένας κοινός τρόπος ζωής («εἷς βίος»), δηλαδή με αξίες, ήθη, έθιμα κ.τ.λ. κοινά για όλους και θα υπήρχε μία ενιαία τάξη («εἷς κόσμος»), δηλαδή ένας τρόπος οργάνωσης της πολιτείας, με βάση έναν κοινό για όλους νόμο, ώστε να υπάρχει ευνομία και να ζουν όλοι οι άνθρωποι με αρμονία και ομόνοια. Αυτό που θα ένωνε τους ανθρώπους δε θα ήταν ο εξαναγκασμός των ανθρώπινων νόμων αλλά η δική τους εκούσια συναίνεση. Σε αυτή την οικουμενική πόλη οι νόμοι που θα θεσπίζονταν (θετικό δίκαιο) θα στηρίζονταν στον ορθό λόγο και γι' αυτό θα ήταν σύμφωνοι με τον νόμο της φύσης. Η ιδέα αυτή βασίστηκε στην πεποίθηση του Ζήωνα πως ο άνθρωπος μπορεί να ζήσει σύμφωνα με τον φυσικό νόμο, ο οποίος ισχύει καθολικά για όλα τα είδη της ζωής - αφού η φύση είναι μία και ενιαία -, άρα μπορεί να επικρατήσει μία νοοτροπία για όλους τους ανθρώπους, ένας κοινός τρόπος σκέψης και συμπεριφοράς, που θα αναπτυχθεί στο πλαίσιο μίας ενιαίας οργανωμένης πολιτικά κοινότητας. Αντίθετα, πολλές και διαφορετικές πόλεις-κράτη συνεπάγονται διαφορετικούς κανόνες δικαίου και διαφορετικές νοοτροπίες των ανθρώπων. Διαπιστώνουμε λοιπόν πως ο Ζήνων ήταν υπέρμαχος της προτεραιότητας του φυσικού δικαίου (του νόμου της φύσης) έναντι του δικαίου που θεσπίζει η εκάστοτε εξουσία και οραματίστηκε ένα ιδεώδες πολίτευμα που θα στηριζόταν σε αυτόν τον κοινό για όλους τους ανθρώπους φυσικό νόμο,

Επιπλέον, βασικό χαρακτηριστικό της οικουμενικής πόλης που οραματίστηκε ο Ζήνων είναι η ευνομία («Τοῦτο Ζήνων μὲν ἔγραψεν ὥσπερ ὄναρ ἢ εἰδῶλον εὐνομίας φιλοσόφου καὶ πολιτείας ἀνατυπωσάμενος»), η οποία αποτελούσε μόνιμο αίτημα στη θεωρία και την πρακτική της ελληνικής αρχαιότητας. Ένας από τους υποστηρικτές της δημοκρατίας, ο λεγόμενος «Ανώνυμος του Ιάμβλιχου» συνοψίζει τα πλεονεκτήματά της, αξιολογώντας την ως «ό,τι καλύτερο για το σύνολο και για το άτομο». Στους στωικούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, που ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο» (Κλήμης Αλεξανδρεύς, *Στρωματεῖς*, 4.26), τον φυσικό νόμο που ισχύει για όλα τα πράγματα. Ο ηγέτης αυτής της κοσμοπόλης πρέπει να γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά, να κατέχει το κύριο πολιτικό αγαθό, την αρετή, και να αναλαμβάνει

πολλαπλούς ρόλους (κυβερνήτης, δικαστικός, παιδαγωγός κ.ά.), ώστε να διασφαλιστεί η εὐνομία.

Στο παράλληλο κείμενο, ο στωικός Μάρκος Αυρήλιος εμφανίζεται κι αυτός ως υποστηρικτής της άποψης ότι το κάθε άτομο θα πρέπει να ανήκει σε ένα σύνολο («Είμαι μέρος ενός συνόλου που υπακούει σε φυσικούς νόμους»). που υπακούει στους νόμους της φύσης και δε θα πρέπει να δυσαρεστείται με τις αποφάσεις του συνόλου («δεν θα δυσανασχετήσω με κάτι που θα απονείμει το όλον») γιατί το συμφέρον του όλου ταυτίζεται με το συμφέρον των πολλών. Αιτιολογεί αναφέροντας ότι στο σύμπαν όλα τείνουν προς το συμφέρον του και ότι η φύση του κόσμου δεν υποχρεώνεται από κανέναν εξωτερικό παράγοντα να δημιουργήσει κάτι επιζήμιο για τον εαυτό της (μόνο που η φύση του κόσμου έχει ακόμη ένα προνόμιο: καμία εξωτερική αιτία δεν την υποχρεώνει να γεννήσει κάτι βλαβερό για τον εαυτό της»). Στη συνέχεια, προσθέτει τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από τη θεώρηση του ατόμου ως μέρος ενός όλου. Αυτά είναι ότι το άτομο θα μένει ικανοποιημένο και θα λειτουργεί ως κοινωνικό ον με γνώμονα το κοινωνικό συμφέρον («θα κατευθύνω κάθε μου παρόρμηση προς το κοινωνικό συμφέρον, συγκρατώντας κάθε αντίθετη παρόρμηση»). Το άτομο θα ζει μια αρμονική ζωή πράττοντας ενάρετα και επιδιώκοντας όχι το ατομικό αλλά το συνολικό όφελος νιώθοντας ικανοποίηση με όσα του αποδίδει η πολιτεία.

Και στην *Πολιτεία* του Ζηνωνά και στο απόσπασμα από το κείμενο του Μάρκου Αυρήλιου εκφράζεται η άποψη ότι ο άνθρωπος μπορεί να ζήσει σύμφωνα με τον φυσικό νόμο, ο οποίος ισχύει καθολικά για όλα τα είδη ζωής, αφού η φύση είναι μία κι ενιαία και δεν γεννά τίποτα επιζήμιο για τον εαυτό της. Επιπλέον, και οι δύο φιλόσοφοι προωθούν έναν κοινό τρόπο ζωής, σκέψης και συμπεριφοράς όπου προτεραιότητα θα δίνεται από τα μέρη – πολίτες στο σύνολο, αφού θα αισθάνονται ότι αποτελούν συνδημότες και συμπολίτες κατά το Ζήνωνά και συγγενείς κατά τον Μάρκο Αυρήλιο.

B3.

- 1.ένταση
- 2.προαιρετική
- 3.κράση
- 4.πληθυσμού
- 5.χρήσης

B4.

- 1-γ
- 2-α
- 3-β
- 4-α
- 5-α

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Μετάφραση

Οι αρχηγοί του στρατού στη Σάμο και κυρίως ο Θρασύβουλος, που πάντα βέβαια είχε την ίδια γνώμη, αφού μετέβαλε την πολιτική κατάσταση, για να φέρει πίσω τον Αλκιβιάδη, και στο τέλος στη συνέλευση έπεισε το πλήθος των στρατιωτών, και αφού οι ίδιοι αποφάσισαν με την ψήφο τους την επαναφορά και την αμνηστία του Αλκιβιάδη, όταν έπλευσε προς τον Τισσαφέρνη, επανέφερε στη Σάμο τον Αλκιβιάδη, επειδή νόμιζε (ότι θα ήταν) μοναδική σωτηρία, εάν έπαιρνε τον Τισσαφέρνη με το μέρος τους από τους Πελοποννήσιους.

Γ2.

Σύμφωνα με το κείμενο, ο Αλκιβιάδης μεγαλοποιούσε την επιρροή που ασκούσε στον Τισσαφέρνη («*καὶ ὑπερβάλλων ἐμεγάλυνε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν παρὰ τῷ Τισσαφέρνει*»), εξυπηρετώντας ορισμένες σκοπιμότητες. Ειδικότερα, πρωταρχικός σκοπός του ήταν να φοβηθούν οι ολιγαρχικοί στην Αθήνα («*ἵνα οἱ τε οἴκοι τὴν ὀλιγαρχίαν ἔχοντες φοβοῦντο αὐτόν*») και, κυρίως, να διαλυθούν οι ολιγαρχικές οργανώσεις («*καὶ μᾶλλον αἱ ζυνωμοσίαι διαλυθεῖεν*»). Επιπλέον, επιδίωκε να τον τιμούν οι στρατιώτες στη Σάμο («*καὶ οἱ ἐν τῇ Σάμῳ τιμιώτερόν τε αὐτόν ἄγοιεν*») και οι ίδιοι να πάρουν περισσότερο θάρρος («*καὶ αὐτοὶ ἐπὶ πλέον θαρσοῖεν*»). Τέλος, αποσκοπούσε στο να συκοφαντήσουν οι εχθροί τον Τισσαφέρνη όσο το δυνατόν περισσότερο και να χάσουν τις ελπίδες που είχαν ως τώρα («*οἱ τε πολέμοι τῷ Τισσαφέρνει ὡς μάλιστα διαβάλλοιντο καὶ [ἀπὸ] τῶν ὑπαρχουσῶν ἐλπίδων ἐκπίπτοιεν.*»).

Γ3α.

πλήθος: πλήθεσι(ν)

ιδίαν: ιδιαιτέραν, ιδιωτέραν

πολλά: πλεῖστα

ἑαυτοῦ: ὑμᾶς αὐτάς

ὑπαρχουσῶν: ὑπαρχόντων

ἐλπίδων: ἐλπίδι

Γ3β.

ἔπεισε: πέπεικε

ψηφισαμένων: ἐψηφισμένων

πλεύσας: πεπλευκῶς

κατήγεν: κατήχε(ν), καταγήοχε(ν)

Γ4α.

τὰ πράγματα: αντικείμενο στο ρήμα «μετέστησε»

ἄδειαν: άμεσο αντικείμενο στη μετοχή «ψηφισαμένων»

ὡς τὸν Τισσαφέρην: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός κίνησης σε πρόσωπο στη μετοχή «πλεύσας»

ἐκκλησίας: υποκείμενο της μετοχής «γενομένης»

τῶν μελλόντων: επιθετική μετοχή ως γενική αντικειμενική στο «ἐλπίδας»

οἴκοι: επιρρηματικός προσδιορισμός της στάσης σε τόπο στο «οἱ ἔχοντες»

τῷ Τισσαφέρνει: δοτική αντικειμενική στο «πολέμιοι»

Γ4β.

πλεύσας: επιρρηματική χρονική μετοχή που δηλώνει το προτερόχρονο, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος «κατήγεν», «Θρασύβουλος». Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα «κατήγεν».

Ανάλυση μετοχής στην αντίστοιχη χρονική πρόταση: ἐπεὶ / ἐπειδὴ Θρασύβουλος ἔπλευσε.